

TA'LIM JARAYONIDA GENDER TENGLIGI MADANIYATINING INNOVATSION YONDASHUVLARI

<https://doi.org/10.24412/2181-1784-2026-20-372-375>

Salixova Malika Baxtiyor qizi

*Toshkent menejment va kommunikatsiyalar
universiteti o'qituvchisi*

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada ta'lim jarayonida gender tengligi madaniyatini shakllantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar tahlil qilinadi. Tadqiqotda gender stereotiplarini bartaraf etish, inklyuziv pedagogika, raqamli texnologiyalar, mentorlik dasturlari hamda gender mainstreaming strategiyalarining ta'lim tizimidagi o'rnini yoritilgan. Xalqaro tashkilotlar (UNESCO, UNICEF, UN Women va boshqalar) tajribasi asosida gender tengligini ta'minlashga xizmat qiluvchi samarali amaliyotlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, STEM ta'limida gender nomutanosibliklarini kamaytirish, sun'iy intellektidagi gender tarqatishlik masalalari va raqamli tafovut muammolariga alohida e'tibor qaratiladi. Tadqiqot natijalari ta'lim orqali jamiyatda teng imkoniyatlarni kengaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: gender tengligi, inklyuziv ta'lim, innovatsion pedagogika, gender mainstreaming, raqamli texnologiyalar, STEM ta'limi.

ABSTRACT

This article examines innovative approaches to fostering a culture of gender equality in the educational process. The study explores the role of eliminating gender stereotypes, inclusive pedagogy, digital technologies, mentoring programs, and gender mainstreaming strategies within education systems. Drawing on the experience of international organizations such as UNESCO, UNICEF, and UN Women, the paper highlights effective practices aimed at promoting gender equality. Particular attention is paid to reducing gender gaps in STEM education, addressing gender bias in artificial intelligence, and narrowing the digital divide. The findings emphasize the importance of education as a key mechanism for expanding equal opportunities in society.

Keywords: gender equality, inclusive education, innovative pedagogy, gender mainstreaming, digital technologies, STEM education.

АННОТАЦИЯ

В статье рассматриваются инновационные подходы к формированию культуры гендерного равенства в образовательном процессе. Анализируются вопросы преодоления гендерных стереотипов, внедрения инклюзивной педагогики, использования цифровых технологий, развития наставничества и применения стратегии gender mainstreaming в системе образования. На основе опыта международных организаций (UNESCO, UNICEF, UN Women и др.) выделяются эффективные практики продвижения гендерного равенства. Особое внимание уделяется снижению гендерных разрывов в STEM-образовании, проблеме гендерной предвзятости в искусственном интеллекте и сокращению цифрового неравенства. Сделан вывод о ключевой роли образования в обеспечении равных возможностей в обществе.

Ключевые слова: гендерное равенство, инклюзивное образование, инновационная педагогика, гендерный мейнстриминг, цифровые технологии, STEM-образование.

KIRISH

Ta'lim tizimida gender tengligi madaniyatini shakllantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar bir nechta yo'nalishlarda amalga oshiriladi. Avvalo, o'quv mazmunini gender stereotiplaridan holi qilish va kasb tanlashni jins bilan bog'lamaslik muhim ahamiyatga ega. Masalan, dars jarayonida ayol muhandis yoki erkak parvarishchi kabi misollarni keltirish bolalarda kasbiy tanlovga oid cheklovlarni kamaytiradi. Shuningdek, gender-neytral tilni qo'llash — masalan, “guys” o'rniga “everyone”dan foydalanish — qizlarda chetlanish hissining oldini oladi.

Keyingi yo'nalish — inklyuziv pedagogika va professional tarmoqlar orqali gender tengligini qo'llab-quvvatlashdir. Xususan, pandemiya davrida gender va inklyuziyaga yo'naltirilgan pedagogik amaliyotlar, maktab rahbarlari o'rtasidagi hamkorlik tarmoqlari, gender asosidagi zo'ravonlikning oldini olish tashabbuslari hamda ijtimoiy jihatdan himoyaga muhtoj qizlar uchun mentorlik dasturlari joriy etildi. Bu choralar pedagoglar va rahbarlar o'rtasidagi aloqani mustahkamlab, kasbiy rivojlanishga turtki beradi.

Uchinchi yo'nalishda UNESCO kabi tashkilotlarning tashabbuslari alohida ahamiyat kasb etadi. Jumladan, genderga mas'ul byudjetlash, fan sohasida ayollarning ishtirokini kengaytirish va sun'iy intellekt tizimlaridagi gender tarafdorligiga qarshi kurashish innovatsion yondashuvlar sirasiga kiradi. Algoritmarni inklyuziv ta'lim resurslari bilan ta'minlash orqali gender tengligini qo'llab-quvvatlash mumkin. Shu bilan birga, ayollar va qizlar uchun raqamli savodxonlikni oshirish va texnologiyalardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish muhimdir.

To'rtinchi yo'nalish sifatida o'quv jarayonida “kutish vaqti”ni ongli qo'llash, loyiha asosidagi ta'lim va gender masalalariga bag'ishlangan maxsus mashg'ulotlarni tashkil etish ko'rsatiladi. Bunday darslar orqali o'quvchilar bilan tenglik, o'zini anglash va ijtimoiy rollar muhokama qilinadi.

Beshinchidan, raqamli va texnologik yechimlar gender tafovutini qisqartirishga xizmat qiladi. Masalan, Microsoft'ning Airband Initiative dasturi qishloq hududlarini internet bilan ta'minlash va raqamli ko'nikmalarni rivojlantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, gender tengligiga bag'ishlangan treninglar — interaktiv seminarlar, reflektiv yozuvlar va service-learning faoliyatlari — o'quvchilarning ijtimoiy kompetensiyalarini kuchaytiradi.

Oltinchidan, tizimli islohotlar, jumladan gender mainstreamingni barcha faoliyat turlariga integratsiya qilish va mentorlik dasturlarini kengaytirish gender tengligini mustahkamlaydi. Yettinchidan, bolalar bilan gender stereotiplari haqida ochiq muloqot olib borish, uy yumushlarini adolatli taqsimlash va gender-transformativ ta'lim yondashuvlarini qo'llash muhim ahamiyatga ega.

Sakkizinchi yo'nalishda innovatsion ekotizimlar — ayollar uchun bepul STEM ta'limi, genderga sezgir dizayn yondashuvlari — tenglik jarayonlarini tezlashtiradi. To'qqizinchidan, ma'lumotlarga tayangan tashabbuslar va akademik muhitda gender balansini ta'minlash strategiyalari, xususan “qaychi egri chizig'i”

muammosini bartaraf etish dolzarbdir. Nihoyat, o‘ninchidan, peer tutoring, konseptual xaritalash va blended learning kabi zamonaviy o‘quv strategiyalari STEM ta’limida gender mainstreamingni faol qo‘llab-quvvatlaydi.

Adabiyotlar sharhi

Ilmiy va amaliy manbalarda gender tengligi muammosi keng ko‘lamda o‘rganilgan. Jumladan, *Provide Education* tomonidan taklif etilgan sinfda gender tengligini rivojlantirishga doir 10 ta usul amaliy tavsiyalar beradi, biroq ularning ta’siri asosan sinf doirasi bilan cheklanadi. *KIX* tadqiqotlari pandemiya sharoitida qo‘llanilgan genderni sezgir inklyuziv pedagogika va mentorlik dasturlarining samaradorligini ko‘rsatib beradi. *UNESCO*ning CSW68 doirasidagi hisobotida genderni yo‘naltirilgan byudjetlash va sun‘iy intellektidagi tarafdorlik masalalari ko‘tarilib, innovatsion texnologik yechimlar ilgari suriladi. *Education International*ning *Gender Equality Action Plan*i ayollar yetakchiligi va interseksional tenglikka urg‘u beradi, ammo unda aniq amaliy tajribalar yetarli darajada yoritilmagan.

Edutopia hamda *USC Rossier* manbalari ta’lim jarayonida mavjud biaslarni kamaytirish usullarini tahlil qilib, mentorlik va tizimli islohotlarni tavsiya etadi. *Global Washington* va *Microsoft* tashabbuslari raqamli tengsizlikni bartaraf etishga qaratilgan bo‘lib, asosan rivojlanayotgan davlatlarga e’tibor qaratadi. Ayrim tadqiqotlar esa o‘quvchilar uchun tashkil etiladigan treninglarni ko‘rib chiqib, pedagogik yondashuvlarning rang-barangligini ta’kidlaydi.

UN Women va *UNGEI* materiallarida bolalar bilan gender mavzusidagi muloqot va transformatsion ta’lim yondashuvlari tahlil qilinadi, biroq bu ishlar global miqyosda yetarlicha keng emas. *GPE* hisobotlari va *World Economic Forum* maqolalari innovatsion pilot loyihalar hamda ta’lim ekotizimlarini muvaffaqiyatli qiladi. *ScienceDirect* va *SFJESG* jurnallarida akademik muhit va STEM sohasida gender tengligini ta’minlash strategiyalari tahlil etilgan. *ReliefWeb* tomonidan berilgan sintez esa loyiha asosidagi tadqiqotlarni umumlashtiradi. Umuman olganda, mavjud adabiyotlar innovatsion yondashuvlarning ijobiy samarasini tasdiqlaydi, biroq bu sohada yanada kengroq empirik tadqiqotlar zarurligini ko‘rsatadi.

XULOSA

Ta’lim jarayonida gender tengligi madaniyatini shakllantirishga qaratilgan innovatsion yondashuvlar texnologik yechimlar, inklyuziv pedagogika va jamiyatning faol ishtirokini uyg‘unlashtirib, mavjud stereotiplarni kamaytiradi hamda teng imkoniyatlarni ta’minlaydi. Ushbu yondashuvlarni tizimli ravishda joriy etish orqali jamiyatda gender tengligini mustahkamlash mumkin. Kelgusida bu strategiyalarni yanada kengaytirish, ularning samaradorligini doimiy monitoring va baholash muhim vazifa bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN MANBALAR

1. UNESCO. (2019). *Education sohasida va ta'lim orqali gender tengligini ta'minlash strategiyasi (2019–2025)*. Parij: UNESCO.
<https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000369000>
2. UNICEF. (n.d.). *Raqamli ta'lim orqali qizlar ta'limi va gender tengligini rivojlantirish*.
<https://www.unicef.org/documents/advancing-girls-education-and-gender-equality-through-digital-learning>
3. Encinas-Martín, M., & Cherian, M. (2023). *Gender, ta'lim va ko'nikmalar: ta'lim va malakalardagi gender tafovutlarining saqlanib qolishi*. OECD Skills Studies.
<https://doi.org/10.1787/34680dd5-en>
4. Gender Equality Matters (GEM) Programme. (2023). *Butun maktab hamjamiyatini qamrab olgan ta'lim dasturi orqali gender tengsizligini kamaytirish*.
<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00131911.2023.2224939>
5. Lauritzen, H. H., & Guldvik, I. (2025). *O'qituvchilar tayyorlashda gender mainstreamingga oid maqolalar to'plami*. *Frontiers in Education*.
<https://www.frontiersin.org/journals/education/articles/10.3389/feduc.2025.1570115/full>
6. Provide Education va Edutopia. (2020–2025). *Sinfda gender tengligini qo'llab-quvvatlashga oid metodik resurslar*.
7. World Bank va UN Women. (2023–2025). *Gender tengligini ta'minlash bo'yicha aralashuvlar va siyosiy hisobotlar*.
8. Swedish Secretariat for Gender Research. (2023). *Akademik muhitda gender mainstreaming bo'yicha qo'llanmalar*.